

KONFERENSIYA

“JIZZAX VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIY
RIVOJLANISHINING ASOSIY
YO’NALISHLARI: MUAMMO VA YECHIMLAR”

RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ANJUMANI

2025-yil 21 noyabr

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA’LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI O‘ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI**

**JIZZAX VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIIY
RIVOJLANISHINING ASOSIIY YO‘NALISHLARI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
*mavzusidagi Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari
to‘plami*
(2025-yil 21-22-noyabr)

JIZZAX-2025

Jizzax viloyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy yo‘nalishlari: muammo va yechimlar. Respublika ilmiy-texnik anjuman materiallari to‘plami – Jizzax: O‘zMU Jizzax filiali Iqtisodiyot va turizm kafedrası, 2025-yil 21-22-noyabr. 557-bet.

Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjuman materiallarida zamonaviy kompyuter ilmlari va muhandislik texnologiyalari sohasidagi innovatsion tadqiqotlar aks etgan.

Globalashuv sharoitida davlatimizni yanada barqaror va jadal sur‘atlar bilan rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan islohotlar samarasini yaxshilash sohasidagi ilmiy-tadqiqot ishlariga alohida e‘tibor qaratilgan. Zero iqtisodiyotning, ijtimoiy sohalarni qamrab olgan modernizatsiya jarayonlari, hayotning barcha sohalarini liberallashtirishni talab qilmoqda.

Ushbu ilmiy ma‘ruza tezislari to‘plamida mamlakatimiz va xorijlik turli yo‘nalishlarda faoliyat olib borayotgan mutaxassislar, olimlar, professor-o‘qituvchilar, ilmiy tadqiqot institutlari va markazlarining ilmiy xodimlari, tadqiqotchilari, magistr va talabalarning ilmiy-tadqiqot ishlari natijalari mujassamlashgan.

Mas‘ul muharrirlar: DSc.prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M.

Tahrir hay‘ati a‘zolari: p.f.d.(DSc), prof. Turakulov O.X., t.f.n., dots. Baboyev A.M., t.f.f.d.(PhD), prof. Abduraxmanov R.A., p.f.f.d.(PhD) Eshankulov B.S., p.f.n., dots. Alimov N.N., p.f.f.d.(PhD), dots. Alibayev S.X., t.f.f.d.(PhD), dots. Abdumalikov A.A, p.f.f.d.(PhD) Hafizov E.A., f.f.f.d.(PhD), dots. Sindorov L.K., t.f.f.d.(PhD), dots. Nasirov B.U., b.f.f.d. (PhD) O‘ralov A.I., p.f.n., dots. Aliqulov S.T., t.f.f.d.(PhD) Kuvandikov J.T., i.f.n., dots. Tsoy M.P., Sharipova S.F., Jo‘rayev M.M.

Mazkur to‘plamga kiritilgan ma‘ruza tezislarning mazmuni, undagi statistik ma‘lumotlar va me‘yoriy hujjatlarning to‘g‘riligi hamda tanqidiy fikr-mulohazalar, keltirilgan takliflarga mualliflarning o‘zlari mas‘uldirlar.

8. Ministry of Education, Republic of Korea. Education Policy in Korea. — Seoul: Korean Education Development Institute (KEDI), 2021.
9. Kim, H., & Park, J. ICT Education in South Korea: Fostering Computational Thinking in Schools. — Korean Journal of Educational Technology, 2020, Vol. 36(2), pp. 45–62.
10. Lee, S. The Role of Coding Education in South Korea’s Smart Learning Environment. — Asia-Pacific Education Review, 2019.

O‘ZBEKISTONDA DUKKAKLI DON MAHSULOTLARINI YETISHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO‘NALISHLARI: SWOT TAHLIL ASOSIDA

Xudaybergenov Mirsayd

Qoraqalpoq davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

xmirsayd@gmail.com

Global oziq-ovqat xavfsizligi muammolari va iqlim o‘zgarishlari sharoitida dukkakli don ekinlari (no‘xat, loviya, soya, yasmiq, mosh va boshqalar) strategik ahamiyatga ega bo‘lib bormoqda. Ushbu ekinlar nafaqat yuqori oqsilga boy ozuqa manbai, balki tuproq unumdorligini oshiruvchi va ekologik barqarorlikni ta‘minlovchi muhim qishloq xo‘jaligi resursi hisoblanadi. O‘zbekistonda dukkakli don ekinlarini yetishtirish imkoniyatlari katta bo‘lishiga qaramay, soha rivojlanishi bir qator muammolarga duch kelmoqda. Shu sababli ushbu soha holatini kompleks baholash va rivojlanish strategiyasini ishlab chiqish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi dukkakli don mahsulotlarini yetishtirish samaradorligiga ta‘sir etuvchi omillarni tizimli tahlil qilish va soha rivojlanishining strategik yo‘nalishlarini belgilashdan iborat. Tadqiqotda SWOT (Strengths – kuchli tomonlar, Weaknesses – zaif tomonlar, Opportunities – imkoniyatlar, Threats – xavf-xatarlar) tahlil metodologiyasi qo‘llanildi. Ushbu usul ichki va tashqi muhit omillarini kompleks baholash imkonini beradi.

1. Kuchli tomonlar (Strengths). SWOT tahlil natijalari dukkakli don ekinlarining quyidagi muhim afzalliklarini aniqladi:

Agrobiologik moslashuvchanlik. No‘xat, loviya, soya kabi dukkakli ekinlar turli iqlim sharoitlariga yuqori darajada moslashuvchanligi bilan ajralib turadi. Bu O‘zbekistonning har xil mintaqalarida ularni yetishtirish imkonini beradi.

Tuproq unumdorligini oshirish. Dukkakli ekinlar ildizlaridagi tuguncha bakteriyalari yordamida atmosfera azotini o‘zlashtiradi (nitrogen fiksatsiyasi). Bu xususiyat tuproq unumdorligini 30-50 kg/ga azotga boyitadi va almashlab ekish tizimida muhim ahamiyatga ega.

Ikki marta hosil olish imkoniyati. Ba‘zi dukkakli ekinlarning qisqa vegetatsiya davri (60-90 kun) bir mavsumda ikki marta hosil olish imkonini beradi, bu esa yerdan foydalanish samaradorligini oshiradi.

Uzoq muddat saqlanish. Qurtilgan dukkakli don mahsulotlari maxsus sharoitlarni talab qilmasdan 2-3 yilgacha sifatini yo‘qotmaydi. Bu logistika va saqlash xarajatlarini sezilarli kamaytiradi.

Yuqori bozor talabi va eksport imkoniyatlari. Ichki bozorda aholining sog‘lom ovqatlanishga bo‘lgan qiziqishi ortib bormoqda. Shu bilan birga, no‘xat va loviya kabi mahsulotlar xalqaro bozorlarda, ayniqsa Yaqin Sharq va Janubiy Osiyo mamlakatlarida yuqori talabga ega.

2. Zaif tomonlar (Weaknesses). Tahlil jarayonida quyidagi asosiy muammolar aniqlandi:

Zamonaviy agrotexnologiyalarning yetishmasligi. Ko‘pchilik xo‘jaliklarda hali ham an‘anaviy usullar qo‘llanilmoqda. Raqamli dehqonchilik, aniq qishloq xo‘jaligi (precision agriculture) texnologiyalari joriy etilmagan.

Qayta ishlash infratuzilmasining zaifligi. Yetishtirigan mahsulotni qayta ishlash, saralash, qadoqlash va brendlash korxonalari yetarli emas. Bu qo‘shimcha qiymat yaratish imkoniyatini cheklaydi.

Narx barqarorsizligi. Mavsumiy omillar ta’sirida talab va taklif o‘rtasidagi nomutanosiblik bozor narxlarining keskin o‘zgarishiga olib keladi. Bu fermerlar daromadini bashorat qilishni qiyinlashtiradi.

Suv resurslaridan foydalanish muammolari. Sug‘orish tizimlarining nosozligi, tomchilatib sug‘orish texnologiyalarining kam joriy etilganligi va suv isrofchiligidan yuqoriligi asosiy muammolar qatorida turadi.

Ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasining zaifligi. Ilmiy-tadqiqot natijalari amaliyotga yetarli darajada tatbiq etilmayapti. Fermerlar yangi navlar va texnologiyalar haqida ma’lumotga ega emas.

3. Imkoniyatlar (Opportunities). Tashqi muhit tahlili quyidagi istiqbolli imkoniyatlarni ko‘rsatdi:

Iqlim o‘zgarishlari sharoitida strategik ahamiyatning ortishi. Global isish va suv tanqisligi sharoitida quruqchilikka chidamli va kam suv talab qiladigan dukkakli ekinlar strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlash. Ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish orqali importga bog‘liqlikni kamaytirish va mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash imkoniyati mavjud.

Eksport bozorlarining kengayishi. Xalqaro bozorlarda, ayniqsa Yaqin Sharq, Janubiy Osiyo va Yevropa mamlakatlarida organik va ekologik toza mahsulotlarga talab o‘sib bormoqda.

Ekologik barqarorlikni ta’minlash. Biologik azot manbalari yordamida mineral o‘g‘itlarga bo‘lgan ehtiyojni kamaytirish va tuproq degradatsiyasining oldini olish mumkin.

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish. Sun’iy intellekt, IoT sensorlar, dronlar va katta ma’lumotlar tahlili (Big Data) asosida qishloq xo‘jaligini modernizatsiya qilish katta salohiyatga ega.

4. Xavf-xatarlar (Threats). Quyidagi potensial xavflar aniqlangan:

Iqlim o‘zgarishlarining salbiy ta’siri. Ekstremal ob-havo hodisalari (qurg‘oqchilik, kuchli yomg‘irlar, sovuq urishi) hosildorlikka salbiy ta’sir ko‘rsatadi va natijaviylikni nobarqaror qiladi.

Xalqaro raqobatning kuchayishi. Dunyo bozorida yirik ishlab chiqaruvchilar (Kanada, Avstraliya, Hindiston) bilan raqobatlashish qiyinlashmoqda. Narx dinamikasining o‘zgaruvchanligi ham jiddiy muammo hisoblanadi.

Suv resurslari uchun raqobat. Sanoat, shahar xo‘jaligi va boshqa qishloq xo‘jaligi tarmoqlari bilan suv resurslari uchun raqobat kuchayib bormoqda.

O‘simlik kasalliklari va zararkunandalar. Iqlim o‘zgarishi natijasida yangi kasalliklar va zararkunandalar tarqalishi mumkin. Ularning zararli ta‘siri kuchayishi ehtimoli yuqori.

Davlat qo‘llab-quvvatlashining yetarli emasligi. Dukkakli don ekinlari bo‘yicha davlat subsidiyalari, imtiyozli kreditlar va sug‘urta dasturlari yetarli darajada rivojlanmagan.

SWOT tahlil natijalarining umumlashtirilgan ko‘rinishi

KUCHLI TOMONLAR (S)	ZAIF TOMONLAR (W)
• Iqlim moslashuvchanligi • Nitrogen fiksatsiyasi • Ikki marta hosil olish • Uzoq saqlash muddati • Eksport imkoniyatlari	• Texnologik orqada qolish • Qayta ishlash zaifligi • Narx barqarorsizligi • Suv muammolari • Ilm-amaliyot uzilishi
IMKONIYATLAR (O)	XAVF-XATARLAR (T)
• Strategik ahamiyat ortishi • Oziq-ovqat xavfsizligi • Eksport bozorlarining o‘sishi • Ekologik barqarorlik • Innovatsion texnologiyalar	• Iqlim o‘zgarishlari • Xalqaro raqobat • Suv resurslari uchun raqobat • Kasallik va zararkunandalar • Davlat qo‘llab-quvvatlash yetishmasligi

SWOT tahlil natijalari asosida quyidagi strategik yo‘nalishlar tavsiya etiladi:

SO strategiyasi (kuchli tomonlar + imkoniyatlar): Agrobiologik afzalliklardan foydalanib eksport bozorlarini kengaytirish, nitrogen fiksatsiyasi xususiyatini ekologik qishloq xo‘jaligi konsepsiyasi doirasida targ‘ib qilish.

WO strategiyasi (zaif tomonlar + imkoniyatlar): Innovatsion texnologiyalar yordamida texnologik orqada qolishni bartaraf etish, qayta ishlash korxonalarini davlat-xususiy sheriklik asosida tashkil etish.

ST strategiyasi (kuchli tomonlar + xavf-xatarlar): Iqlim moslashuvchanligi yuqori navlarni kengaytirish orqali iqlim xavflarini kamaytirish, sifat standartlarini oshirish orqali xalqaro raqobatbardoshlikni ta‘minlash.

WT strategiyasi (zaif tomonlar + xavf-xatarlar): Davlat qo‘llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqish, fermerlar kooperatsiyasini rivojlantirish, sug‘urta tizimini joriy etish.

O‘tkazilgan SWOT tahlil natijalariga ko‘ra, O‘zbekistonda dukkakli don ekinlarini yetishtirish katta agrobiologik va iqtisodiy salohiyatga ega. Ushbu ekinlarning turli iqlim sharoitlariga moslashuvchanligi, tuproq unumdorligini oshirish xususiyati va yuqori bozor talabi asosiy ustunliklar hisoblanadi. Biroq, zamonaviy texnologiyalarning joriy etilmaganligi, qayta ishlash infratuzilmasining zaifligi va narx barqarorsizligi soha rivojlanishini cheklaydi.

Iqlim o‘zgarishlari sharoitida dukkakli don ekinlarining strategik ahamiyati yanada ortib boradi. Xalqaro bozordagi eksport imkoniyatlari va innovatsion texnologiyalarni joriy etish istiqbollari sohaning kelajagini belgilovchi muhim omillar hisoblanadi. Biroq, iqlim xavflari, xalqaro raqobat va davlat qo‘llab-quvvatlashining yetishmasligi ehtiyotkorlik bilan yondashishni talab qiladi.

Sohani barqaror rivojlantirish uchun mahalliy iqlim va tuproq sharoitlariga mos navlarni tanlash, almashlab ekish tizimini ilmiy asosda tashkil etish, qayta ishlash sanoatini rivojlantirish va davlat qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish zarur. Ushbu chora-tadbirlar mamlakatda barqaror oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash va agrosanoat kompleksini modernizatsiya qilishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. FAO. 2023. World Food and Agriculture – Statistical Yearbook 2023. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc8166en>
2. OECD/FAO (2023), OECD-FAO Agricultural Outlook 2023-2032, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/08801ab7-en>.
3. <https://data.un.org/Data.aspx?d=FAO&f=itemCode%3A1726%3BelementCode%3A31&q=total+area&utm>
4. Vânia C. S. Pankievicz. Are we there yet? The long walk towards the development of efficient symbiotic associations between nitrogen-fixing bacteria and non-leguminous crops. Pankievicz et al. BMC Biology (2019) 17:99 <https://doi.org/10.1186/s12915-019-0710-0>
5. Jennifer MacMillan, Curtis B. Adams. Biological nitrogen fixation of cool-season legumes in agronomic systems of the Southern Great Plains. <https://doi.org/10.1002/agg2.20244>

BA’ZI TENGLAMALARNI FUNKSIYANING SODDA XOSSALARIDAN FOYDALANIB YECHISH

Alimov Salohiddin

O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali o‘qituvchisi
alimovsalohiddin97@gmail.com

Yusupaliyev Sardor, Amankulova Istamgul, Yusupova Maftuna

O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali talabalari
sardoryusupaliyev01@gmail.com
istamgulamankulova@gmail.com
maftunay126@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada bir qarashda murakkab, qiyin ko‘rinadigan ba’zi tenglama va tengsizliklarni ularda qatnashayotgan funksiyalarning sodda xossalari yordamida yechish usullari qaraladi.

Kalit so‘zlar: Aniqlanish sohasi, to‘plam, Funksiyaning chegaralanganligi.